

Hundar
i vård och omsorg
Vägledning till gällande regelverk

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-7555-203-3
Artikelnummer 2014-8-7

Publiceras www.socialstyrelsen.se, september 2014

Förord

Hundar har alltmer börjat användas som en del i behandling, träning eller för social samvaro inom vård- och omsorgsverksamheter.

Syftet med den här vägledningen är att ge såväl vårdgivare och verksamhetsansvariga som ansvariga vid de företag som erbjuder hundar till vård- och omsorgsverksamheter en vägledning till de regelverk som finns då hundar används.

Om hundar används inom vård och omsorg är det viktigt att arbetet, liksom vid alla insatser inom vård och omsorg, sker utifrån verksamheternas systematiska kvalitetsarbete. Det innebär bl.a. att verksamheterna gör en riskanalys, vidtar förebyggande åtgärder, ser till att det finns etablerade rutiner samt ansvarar för att hunden och dess förare har adekvat utbildning för sin uppgift.

Det är olämpligt att hundar vistas okontrollerat i en vård- eller omsorgsverksamhet, vare sig det sker regelbundet eller tillfälligt.

Vägledningen har tagits fram i samverkan med Arbetsmiljöverket, Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt.

Sven Ohlman
Avdelningschef
Avdelningen för kunskapsstyrning

Innehåll

Förord	3
Termer och begrepp.....	7
Sammanfattning	9
Hundar inom vård och omsorg	11
Krav på systematiskt kvalitetsarbete	11
Regelverk för kvalitet och säkerhet	13
Säkerhet för den enskilde	13
Arbetsmiljö	14
Djurskydd	15
Smittskydd	16
Hälsoskydd	17
Anmälan till tillsynsmyndighet	17
Beslut om omhändertagande av hund.....	18
Bedömning av risker.....	19
Allergi – ett vanligt problem	19
Smitta och smittspridning.....	20
Fysiska skador	22
Hundrädsla	22
Annat att beakta	23
Flera myndigheter med tillsynsansvar.....	24
Aktuell lagstiftning	25
Lagar och förordningar	25
Föreskrifter	25
Andra informationskällor	27
Myndigheter	27
Övriga aktörer	28

Termer och begrepp

Egenkontroll	<p>Verksamhetens egna insatser för att säkerställa kvaliteten i det egna arbetet.</p> <p>Enligt 2 kap. 1 § SOSFS 2011:9: <i>Systematisk uppföljning och utvärdering av den egna verksamheten samt kontroll av att den bedrivs enligt de processer och rutiner som ingår i verksamhetens ledningssystem.</i></p> <p>Enligt 26 kap. 19 § miljöbalken: <i>Den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön skall fortlöpande planera och kontrollera verksamheten för att motverka eller förebygga sådana verkningar.</i></p>
Ekipage	<p>En hund och dess förare som tillsammans genomgått utbildning för de uppgifter hunden ska utföra inom en vård- eller omsorgsverksamhet.</p>
Enskild	<p>En person som får insatser med hund inom en vård- eller omsorgsverksamhet. Det innefattar såväl patienter inom hälso- och sjukvården som brukare, vilka får insatser i ordinärt eller särskilt boende efter beslut enligt socialtjänstlagen eller lagen om stöd och särskild service till vissa funktionshindrade.</p>
EHEC/VTEC	<p>Tarmbakterier (E.coli) som kan orsaka svår diarré-sjukdom.</p>
ESBL	<p>Tarmbakterier vilka kan bilda speciella enzymer, s.k. <i>extended spectrum betalactamases</i>, som ger bakterierna en utökad resistens mot antibiotika.</p>
Hund i vård och omsorg	<p>En typ av tjänstehund som används inom en vård- eller omsorgsverksamhet och som arbetar med flera enskilda personer. Det finns olika benämningar; exempelvis vårdhund eller terapihund.</p>
Ledningssystem	<p>System för att fastställa principer för ledning av verksamheten (se SOSFS 2011:9). Vårdgivaren eller den som bedriver socialtjänst eller verksamhet enligt LSS ska ansvara för att det finns ett ledningssystem för verksamheten och med stöd av ledningssystemet planera, leda, kontrollera, följa upp och förbättra verksamheten, samt ange hur uppgifterna som ingår i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten är fördelade i verksamheten.</p> <p><i>Vårdgivare är:</i> Statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, lands-</p>

tinget eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.

Den som bedriver socialtjänst är:

1. Socialnämnd eller motsvarande kommunal nämnd, i fråga om sådan socialtjänst som kommunen ansvarar för,
2. Statens institutionsstyrelse, då den myndigheten bedriver socialtjänst, och
3. Annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver socialtjänst

Den som bedriver verksamhet enligt LSS är:

1. Kommunal nämnd, i fråga om sådan verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade som kommunen eller lanstinget har ansvar för
2. Annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

MRSA	Meticillinresistenta <i>Staphylococcus aureus</i> (SA), hudbakterier med resistens mot den typ av antibiotika som är förstahandsval vid behandling av infektioner orsakade av SA.
MRSP	Meticillinresistent <i>Staphylococcus pseudintermedius</i> ; hundens motsvarighet till MRSA.
Risk	Möjlighet att en negativ händelse ska inträffa (Socialstyrelsens termbank).
Riskanalys	Systematisk identifiering och bedömning av risker i visst sammanhang (Socialstyrelsens termbank).
Riskhantering	Identifiering, analys, bedömning och åtgärdande av orsaker som skapar risker för satsningens genomförande. (E-delegationens vägledning i nyttorealisering).
Systematiskt arbetsmiljöarbete	System för kontinuerligt förbättringsarbete avseende arbetsmiljön (Arbetsmiljöverkets föreskrifter AFS 2001:1).
Vektor	Kan sprida smitta mellan arter och/eller individer. Vanligen menas leddjur som insekter, spindeldjur, mångfotingar och kräftdjur, men även fåglar och däggdjur kan fungera som vektorer, dvs. vara bärare som överför ett smittämne till människa, djur eller växt.
Zoonos	Infektion som kan överföras mellan djur och människa genom direktkontakt, indirekt via livsmedel, miljö (t.ex. vatten och jord), eller via vektorer som myggor och fästingar.

Sammanfattning

Många människor upplever det som positivt att ha kontakt med hundar. Hundar används framförallt inom äldreomsorgen som en del i behandling, träning eller för social samvaro. Det handlar om att ta vara på de positiva effekter som hundar kan bidra till inom vård och omsorg. Just därför är det angeläget att hundar används under kontrollerade former och att de verksamhetsansvariga följer de regelverk som finns.

Om hundar används är det viktigt att det sker enligt verksamheternas systematiska kvalitetsarbete. Det innebär bl.a. att en riskanalys görs, att förebyggande åtgärder vidtas och följs upp samt att det finns etablerade rutiner för att använda hundar.

Vägledning till gällande regelverk

Den här vägledningen beskriver de regelverk som gäller när hundar används inom vård- och omsorgsverksamheter. Syftet är att ge vårdgivare och verksamhetsansvariga, samt ansvariga vid de företag som erbjuder hundar till dessa verksamheter, en vägledning till de lagar och föreskrifter som styr då hund används inom vård och omsorg.

Vägledningen är främst tänkt att vara ett stöd för verksamheternas systematiska kvalitetsarbete då hundar används och är inte avsedd som ett direkt underlag för att ta fram kvalitets- och säkerhetsrutiner. I vägledningen finns hänvisningar till såväl aktuell lagstiftning som till andra informationskällor (se sidan 27).

Vägledningen har tagits fram i samverkan med Arbetsmiljöverket, Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket och Statens veterinärmedicinska anstalt.

Utbildning för hund och förare som ekipage

Det är olämpligt att en hund vistas okontrollerat i någon vård- eller omsorgsverksamhet, vare sig det sker regelbundet eller tillfälligt. En verksamhet som bedrivs på ett kvalitetssäkert sätt sker med ekipage, vilket innebär att hunden och dess förare tillsammans genomgått adekvat utbildning för sin uppgift. Det är också lämpligt att hundföraren har utbildning och erfarenhet inom det verksamhetsområde där ekipaget kommer att utföra sina uppgifter.

De här ekipagen har olika benämningar, t.ex. vård- eller terapihund. Det är dock samma regler som gäller – oavsett vilken benämning ekipagen har.

Ansvar för säkerhet och kvalitet

En förutsättning för ett lagenligt arbete med hund inom vård och omsorg är att verksamheten följer de krav som finns när det gäller ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, egenkontroll enligt miljöbalken och för ett systematiskt arbetsmiljöarbete.

För att förtydliga lagstiftningens krav på ett systematiskt kvalitetsarbete finns Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Föreskrifterna är gemen-

samma för hälso- och sjukvård, tandvård, socialtjänst och verksamheter enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete förtydligar kraven i arbetsmiljölagstiftningen, bl.a. ska arbetsgivaren varje år följa upp och dokumentera det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Enligt dessa föreskrifter och allmänna råd ska de verksamhetsansvariga se till att utveckla och säkra verksamhetens kvalitet. I ansvaret ligger att säkra kvaliteten för den enskilde likväl som för personal och andra personer som kan komma att vistas i eller besöka verksamheten. Det finns även speciella kvalitets- och säkerhetsaspekter för verksamheten utifrån hundens perspektiv, bl.a. när det gäller den plats där hunden vistas.

Det är en förutsättning att de verksamhetsansvariga har kunskap om vilka regelverk som finns när hundar används och ser till att alla som arbetar inom verksamheten följer lagstiftningens krav. Det gäller såväl kvalitet och säkerhet för den enskilde som arbetsmiljö, djur-, smitt- och hälsoskydd.

Lagar och föreskrifter innehåller krav som är bindande. Den lagstiftning som gäller för verksamhet med hund i vård och omsorg finns samlad på sidan 25.

Det systematiska kvalitetsarbetet grundläggande

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter ska verksamheten ha rutiner för ett systematiskt kvalitetsarbete. Om en vård- eller omsorgsverksamhet använder hund i sitt arbete inkluderas dessa insatser i det systematiska kvalitetsarbetet. Det innebär att alla tänkbara risker identifieras och att rutiner för att förebygga dessa risker tas fram och dokumenteras. För de hundar som är under utbildning och gör sin praktik på en verksamhet behövs separata rutiner.

Det finns många olika risker att ta hänsyn till när en hund används, t.ex. allergi och annan överkänslighet, smitta och smittspridning eller fysiska skador. Även hundrädsla kan utgöra en risk som de verksamhetsansvariga behöver beakta. För varje vård- och omsorgssituation krävs en individuell riskanalys och riskhantering.

Enligt gällande lagstiftning är den som är ansvarig för verksamheten också skyldig att ha ett system för egenkontroll. Det är viktigt att utvärdera och lokalt kontrollera insatserna för att kunna utveckla och förbättra arbetet med hund. I uppföljningen ingår både att följa upp rutinerna för verksamheten och att sedan återföra resultatet till alla berörda. Egenkontrollen är också en grund för den tillsyn som görs av flera myndigheter (se sidan 24).

Hundar inom vård och omsorg

När en vård- eller omsorgsverksamhet börjar använda hund är det en förutsättning att det sker med hänsyn till gällande lagar och regler och till de enskildas individuella behov. Verksamhetens ansvar för ett systematiskt kvalitetsarbete gäller även i de fall ekipaget hyrs in eller på annat sätt kontrakteras av verksamheten.

Det är allt vanligare att hundar används inom vård- och omsorgsverksamheter, framförallt inom äldreomsorgen. Hundar förekommer även i andra vård- och omsorgsverksamheter där de medverkar i träning, behandling eller bidrar med social samvaro. Socialstyrelsen har gjort en systematisk översikt av effekter och vetenskapligt stöd för insatser med vårdhund för äldre i särskilt boende. (Se avsnittet om andra informationskällor på sidan 28) I Socialstyrelsens rapport ”Vårdhund för äldre i särskilt boende – en systematisk översikt om effekter och vetenskapligt stöd”, konstateras bl.a. följande:

Det finns ett otillräckligt vetenskapligt underlag för att uttala sig om effekter av vårdhund. För enskilda personer kan det emellertid ha betydelse och göra skillnad att träffa en vårdhund. Resultaten av översikten indikerar att det kan finnas positiva effekter med vårdhund avseende psykisk ohälsa, positiva känslor och ensamhet, även om resultaten på gruppnivå inte når tillräcklig statistisk styrka. Det behövs fler välgjorda studier för att belägga effekterna.

I Socialstyrelsens riktlinjer för demensvård (se andra informationskällor, sid. 28) finns sällskapsdjur med som en möjlig åtgärd för personer med måttlig till svår demenssjukdom inom särskilt boende. Där anges: *Sällskapsdjur i boendemiljön kan bidra till minskad oro hos personer med måttlig till svår demenssjukdom och ökad social samvaro med andra inom boendet.*

Krav på systematiskt kvalitetsarbete

Det är en grundförutsättning att verksamhetens syfte med att använda hund är tydligt och att arbetet bedrivs enligt en fastställd plan. För att insatser med hund ska ske med säkerhet och god kvalitet är det viktigt att hunden har lämpliga egenskaper och att den är utbildad tillsammans med sin förare. Hunden och föraren utgör då ett s.k. ekipage.

Det finns olika utbildningar för ekipagen. Endast en av dem är i nuläget standardiserad. Standarden är framtagen av Swedish Standards Institute, SIS, och benämns ”Vårdhundsteam inom äldreomsorg, demensvård och rehabilitering för vuxna efter förvärvad hjärnskada – Krav på utbildning” (SS 8760000/2013). Standarden avser begreppet vårdhund och enbart inom de i titeln nämnda verksamhetsområdena.

Det finns ett tydligt regelverk för att använda hund i en vård- och omsorgsverksamhet. I regelverket betonas vikten av rutiner och att såväl arbetet

som resultatet dokumenteras och systematiskt följs upp för att insatserna med hund ska kunna utvecklas och förbättras.

Det är olämpligt att en hund vistas okontrollerat i någon vård- eller omsorgsverksamhet, vare sig det sker regelbundet eller tillfälligt. För hundar som under pågående utbildning gör sin praktik på en vård eller omsorgsverksamhet är det lämpligt att separata rutiner tas fram.

Regelverk för kvalitet och säkerhet

Flera olika regelverk är tillämpliga vid verksamhet med hund, bl.a. när det gäller miljö- och hälsoskydd, patientsäkerhet, arbetsmiljö, djur- och smittskydd.

För den verksamhetsansvarige handlar det om att beakta olika aspekter av kvalitet och säkerhet. Det rör sig om säkerhet för såväl den enskilde som för personal och andra personer som kan komma att vistas i eller besöka verksamheten. Det finns även speciella kvalitets- och säkerhetsaspekter för verksamheten utifrån hundens perspektiv, bl.a. när det gäller den plats där hunden vistas.

Den verksamhetsansvarige har det yttersta ansvaret för kvalitets- och säkerhetsfrågorna. I det ansvaret ingår att kvalitetssäkra arbetet med hund, dvs. att följa upp och utvärdera resultatet av insatsen. Den som är ansvarig för en vård- eller omsorgsverksamhet ska veta vilka regelverk som gäller för att arbeta med hundar. Dessutom ska den ansvarige se till att alla medarbetare följer den lagstiftning som gäller för detta ändamål. I de följande avsnitten beskrivs krav som gäller säkerhet för den enskilde, arbetsmiljö, djur- och smittskydd respektive hälsoskydd enligt miljöbalken.

Säkerhet för den enskilde

Enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och socialtjänstlagen (2001:453) ska all vård och omsorg vara säker och bedrivs med god kvalitet.

I patientsäkerhetslagen (2010:659) anges krav på vårdgivaren att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete som syftar till att främja hög patientsäkerhet inom hälso- och sjukvården och därmed jämförlig verksamhet.

För att förtydliga lagens krav på ett systematiskt kvalitetsarbete finns Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Föreskrifterna är gemensamma för hälso- och sjukvård, tandvård, socialtjänst och verksamheter enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Ledningssystemet ska användas för att:

- systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet
- planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.

Kraven innebär bl.a. att:

- bedöma vilka risker som kan finnas i verksamheten
- ta fram och dokumentera rutiner som förebygger att dessa risker leder till oönskade händelser. Ett system för egenkontroll måste finnas som inkluderar avvikelshantering, där analys av resultaten återförs till alla berörda och används i det systematiska kvalitetsarbetet.

För att underlätta arbetet med ledningssystemet har Socialstyrelsen publicerat en handbok och ett meddelandeblad om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Se avsnittet om andra informationskällor på sidan 27.

Om en hund används inom en vård- eller omsorgsverksamhet inkluderas den insatsen i verksamhetens systematiska kvalitetsarbete. Detta innebär att alla tänkbara risker identifieras och rutiner för att förebygga riskerna utarbetas och dokumenteras. I kapitlet om bedömning av risker på sidan 19 finns vissa vanliga risker redovisade, men för varje vård- och omsorgssituation måste en individuell riskanalys och riskhantering göras.

Som en del av det systematiska kvalitetsarbetet ska rutinerna vara kända och tillämpas av alla berörda, för att de identifierade riskerna inte ska leda till en oönskad händelse. För att säkerställa att verksamhetens rutiner följs, förutsätts att ett system för egenkontroll inklusive avvikelshantering utarbetas.

I vissa situationer ska anmälan om avvikelse göras till berörd tillsynsmyndighet, se avsnittet om anmälan till tillsynsmyndigheter på sidan 17.

Arbetsmiljö

Syftet med arbetsmiljölagen (1977:1160) är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att uppnå en god arbetsmiljö för alla arbetstagare. Arbetsgivaren är skyldig att vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa eller olycksfall i arbetet. Det krävs att arbetsförhållandena anpassas till arbetstagarnas olika förutsättningar, både i ett fysiskt och psykiskt avseende.

Arbetsgivaren ska, enligt arbetsmiljölagstiftningen, göra en bedömning av de risker som finns på arbetsplatsen. Riskbedömningen ska vara skriftlig och om arbetsgivaren inte själv har tillräcklig kompetens för att göra en korrekt riskbedömning, ska hjälp tas av sakkunnig expertis, t.ex. företagshälsovården. När verksamheten planerar en förändring, t.ex. att börja arbeta med hundar, behöver arbetsgivaren uppdatera riskbedömningen och bedöma hur förändringen kan påverka arbetsmiljön för arbetstagarna.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2001:1) om systematiskt arbetsmiljöarbete förtydligar att arbetsgivaren måste planera och ta hänsyn till alla fysiska, psykologiska och sociala förhållanden i sitt arbetsmiljöarbete. Exempel på fysiska faktorer kan vara om en arbetstagare är allergisk mot pälsdjur och exempel på psykologiska faktorer kan vara om en arbetstagare känner rädsla för hundar.

I det systematiska arbetsmiljöarbetet ingår att arbetsgivaren ska undersöka arbetsförhållanden, bedöma risker, vidta åtgärder och kontrollera genomförda åtgärder. Arbetsgivaren ska ge arbetstagarna och skyddsombuden möjlighet att medverka i det systematiska arbetsmiljöarbetet. Varje år ska arbetsgivaren följa upp och dokumentera det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2005:1) om mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet – tar upp smittämnen som arbetsmiljörisk i arbetet. Här anges bland annat att arbetsgivaren ska göra en riskbedömning av smittriskerna i arbetet och planera arbetet så att dessa ris-

ker är så låga som möjligt. Se även avsnittet om smitta och smittspridning på sidan 20.

Djurskydd

Enligt djurskyddslagen (1988:534) ska djur i Sverige behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom. Djuren får inte heller bli överansträngda, vilket även gäller för hundar som används inom vård- och omsorgsverksamheter.

När hund används i en vård- eller omsorgsverksamhet kan en rad specialsituationer uppstå. Jordbruksverket tillhandahåller föreskrifter som gäller all typ av hundhållning. Här berörs endast de regler som generellt kan appliceras på hundar i vård och omsorg.

Personer som hanterar eller håller hundar är skyldiga att ta reda på vilka krav som ställs för att hunden i alla lägen ska få en djurskyddsmässigt acceptabel tillvaro. För hundar som ska användas inom vård och omsorg innebär det dessutom att man behöver kartlägga riskerna för sjukdom. Det gäller t.ex. risker vid exponering för läkemedel och smittämnen, samt risker för skador som kan uppkomma hos hunden i kontakt med den enskilde eller i de lokaler där hunden vistas. Hunden bör med andra ord inte lämnas ensam med barn eller vuxna som på något sätt, medvetet eller omedvetet, kan tänkas skada hunden.

Hundar får inte bindas eller förvaras i bur inomhus. Hundarnas förvaringsutrymmen ska vara utformade så att hunden kan bete sig naturligt och inte utsätts för onödig stress. Förvaringsutrymmenas måttkrav för hundar av olika storlekar finns i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2008:5) om hållande av hund och katt. Dessa måttkrav gäller för förvaring i box, men kan också appliceras på förvaring i ett vanligt rum. I tabellen nedan anges de minsta ytor som ett förvaringsutrymme måste ha. Utrymmet ska dessutom ha normal takhöjd.

Tabell 1. Krav på yta för hundar med olika mankhöjd

Hundens mankhöjd* i cm	< 25	25–35	36–45	46–55	56–65	> 65
1 hund	2,0 m ²	2,0 m ²	2,5 m ²	3,5 m ²	4,5 m ²	5,4 m ²
2 hundar	2,0 m ²	2,5 m ²	3,5 m ²	4,5 m ²	6,0 m ²	7,5 m ²
För varje ytterligare hund ska ytan ökas med	1,0 m ²	1,0 m ²	2,0 m ²	2,0 m ²	3,0 m ²	3,0 m ²

*Avstånd mellan mark och upp till hundens rygg.

Källa: SJVFS 2008:5

Att förvara en hund i bur är alltså inte tillåtet annat än i samband med transport. Det betyder att hundar får förvaras i bil då ägaren t.ex. utträttar ärenden. Förvaringstiden får dock inte överskrida tre timmar när bilen är parkerad. Det är heller inte tillåtet att lämna hunden utan tillsyn om temperaturen i bilen kan befaras överstiga +25 °C eller understiga -5 °C, vilket innebär att det i praktiken är omöjligt att använda bilen som förvaringsutrymme under varma sommardagar eller under kalla vinterförhållanden. Dessutom är det heller

inte meningen att bilen ska utgöra en permanent förvaringslösning för hunden då ägaren t.ex. är på jobbet.

I förvaringsutrymmet ska hunden ha tillgång till en ren, torr och mjuk plats där den kan ligga ned i naturlig ställning. Den ska även ha fri tillgång till dricksvatten och utfodras dagligen i tillräcklig omfattning. Förvaringsutrymmet ska ha fönster för dagsljusinsläpp och utrymmet ska också vara enkelt att rengöra och desinfektera.

Hundar i vård och omsorg behöver, liksom andra hundar, få sitt behov av social kontakt tillgodosett, även när de inte är i tjänst. Det innebär att hunden bör ha kontakt med människor några timmar varje dag, vilket kan ske genom att hunden aktiveras, rastas eller sysselsätts på annat sätt. Regler för djurskydd anger även att tillsyn av hunden ska ske minst två gånger dagligen. Hunden ska också regelbundet rastas med hänsyn till ålder och allmäntillstånd. Hur ofta hunden behöver rastas beror med andra ord på det individuella behovet och kan inte anges som en fast tidsangivelse. Däremot kan en fingervisning vara att inte låta det gå längre än sex timmar mellan rastningarna.

Vid arbete med hund bör ett system för riskbedömning finnas och en plan upprättas för åtgärder vid avvikelser från planen. Smittskyddsåtgärder blir i detta fall också en del av djurskyddet. Hundar inom vård och omsorg ska, precis som andra djur, ges nödvändig vård om de visar tecken på sjukdom eller skada. Om hunden har behov av det, ska veterinär anlitas. Med tanke på hundens arbetsuppgifter blir det extra viktigt att i ett tidigt skede utreda eventuella tecken på infektionssjukdom. Om hunden är sjuk bör den inte arbeta förrän den tillfrisknat – det gäller oavsett om hunden får någon behandling (t.ex. antibiotika) eller inte.

En fysiskt och psykiskt välmående hund gör sannolikt alltid ett bättre jobb. Då hunden också vistas i en offentlig miljö är det än mer angeläget att den hanteras enligt hög djurskyddsmässig standard.

Smittskydd

Med smittskyddslagen (2004:168) regleras i princip alla smittsamma sjukdomar som kan överföras till och mellan människor. Lagstiftningen berör ett antal nationella, regionala och kommunala myndigheter. Dessa myndigheter har också att ta hänsyn till de bestämmelser om smittskyddsåtgärder som rör djur, livsmedel eller andra objekt, men som finns i annan lagstiftning.

Samhällets s.k. personrelaterade smittskyddsarbete handlar om att tillgoda befolkningens behov av skydd mot spridning av smittsamma sjukdomar och att ha en beredskap för smittskyddsåtgärder som riktar sig till människor. Smittskyddsarbetet regleras framför allt av smittskyddslagen, som kompletteras av smittskyddsförordningen (2004:255). Dessutom regleras vissa aspekter på smittskyddet i särskilda föreskrifter, t.ex. i Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2012:2) om smittspårningspliktiga sjukdomar och Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2007:19) om basal hygien i hälso- och sjukvården m.m.

Smitta som kan spridas mellan djur och människor kallas zoonoser, se avsnittet om zoonoser på sidan 20. Jordbruksverket har föreskrifter och all-

männas råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen. Syftet med föreskriften är att förebygga att smitta sprids mellan djur och människor. Det sker genom allmänna hygienrutiner samt särskilda hygienregler för anläggningar med besöksverksamhet. Föreskriften innehåller också särskilda krav på hanteringen av ett djur när vissa smittämnen påvisats (MRSA och MRSP).

Smittskyddsarbetets organisation

Landstingen eller regionerna ansvarar för smittskyddet inom det egna området. I varje landsting eller region finns en smittskyddsläkare med myndighetsutövande funktion. Smittskyddsläkaren har ett samlat ansvar för smittskyddsarbetet inom sin region.

I smittskyddslagstiftningen anges även krav som gäller behandlande läkare, exempelvis när det gäller smittspårning och rapportering av anmälningspliktiga sjukdomar till smittskyddsläkaren och till Folkhälsomyndigheten. I samband med s.k. allmänfarlig sjukdom ska behandlande läkare också utdela förhållningsregler.

Veterinärer, liksom miljö- och hälsoskyddsnämnder, ska utan dröjsmål underrätta smittskyddsläkaren om iakttagelser som kan vara av betydelse för smittskyddet.

Hälsoskydd

Det regelverk som utgör grunden för arbetet med hälsoskyddsfrågor är miljöbalken. Denna lagstiftning syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö. De verksamhetsansvariga ska själva, genom s.k. egenkontroll, kunna visa att de följer miljöbalken i sitt arbete.

Förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd anger regler för att förebygga olägenheter för människors hälsa. Den berör bl.a. hantering av husdjur och lokaler. För att undvika allergi och smittspridning är det viktigt med hygien- och städrutiner, liksom rutiner för ventilation, när hundar ska finnas i lokalerna.

Miljöbalken gäller parallellt med flera andra lagstiftningar avseende lokaler och verksamheter för såväl hälso- och sjukvården som för socialtjänsten.

Anmälan till tillsynsmyndighet

I vissa situationer ska anmälan till berörd tillsynsmyndighet göras. Läs mer om tillsynsmyndigheter på sidan 24.

Anmälningspliktig verksamhet

Verksamhet med hund i vård och omsorg är en sådan besöksverksamhet som ska anmälas till länsstyrelsen enligt Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien m.m. för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen.

Anmälan enligt lex Maria och lex Sarah

Enligt bestämmelserna i patientsäkerhetslagen (2010:659) ska vårdgivaren anmäla händelser, som har medfört eller hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada, till Inspektionen för vård och omsorg, IVO. Denna regel kallas lex Maria, se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om anmälningsskyldighet enligt lex Maria.

I socialtjänstlagen och i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade finns bestämmelser om anmälan av missförhållanden. Detta kallas lex Sarah, se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah. Enligt lex Sarah ska

- anställda genast rapportera missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden till den som bedriver verksamheten
- den som bedriver verksamheten utreda och avhjälpa eller undanröja det rapporterade missförhållandet utan dröjsmål
- den som bedriver verksamheten, om det visar sig att missförhållandet är allvarligt, snarast anmäla det till IVO.

Anmälan om arbetsskada

Vid allvarligt olycksfall eller tillbud på arbetsplatsen ska arbetsgivaren – utan dröjsmål – underrätta Arbetsmiljöverket om dödsfall eller svårare personskada som har inträffat i samband med arbetets utförande. Detsamma gäller vid skador i samband med arbetet som drabbat flera arbetstagare samtidigt och om tillbud som inneburit allvarlig fara för liv och hälsa. Se 3 kap. 3 a § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Djurskyddsanmälan

Vid misstanke om brott mot svensk djurskyddslagstiftning görs anmälan till länsstyrelsen i respektive län enligt djurskyddslagen (1988:534).

Beslut om omhändertagande av hund

Enligt 11 § lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter (samt förordningen (2007:1240) om tillsyn över hundar), får polismyndigheten *för att hindra att en hund orsakar skada eller avsevärd olägenhet, om inte andra, mindre ingripande åtgärder anses tillräckliga, besluta att den skall omhändertaras*. Ett sådant omhändertagande kan alltså bara bli aktuellt om inte andra åtgärder anses tillräckliga.

Bedömning av risker

Det finns flera olika risker som de verksamhetsansvariga måste ta hänsyn till när en hund används inom en vård- eller omsorgsverksamhet. Detta avsnitt är inte en fullständig genomgång av de risker som kan föreligga, utan ger endast exempel på vanliga risker som alltid måste beaktas. Avsnittet ger också några exempel på förebyggande åtgärder. Dessa exempel är inte en checklista som underlag för verksamhetens kvalitetsarbete.

Enligt gällande regelverk ska varje verksamhet göra en bedömning av de risker som kan vara aktuella med tanke på

- verksamhetens art
- de personer som vistas där eller kommer dit tillfälligt
- de lokaler och den utrustning som finns.

Vid förändringar, t.ex. om verksamheten eller personalgruppens sammansättning ändras, måste det göras en ny riskbedömning. När verksamheten saknar kompetens för att göra dessa riskbedömningar finns krav på att den som är ansvarig ska se till att sådan kompetens tillförs.

En utgångspunkt för en trygg och säker vård är att vårdgivare kan erbjuda en alternativ verksamhet utan hund, för den som av någon anledning inte kan ha direkt eller indirekt kontakt med hund.

Allergi – ett vanligt problem

De mest frekventa kroniska sjukdomarna är överkänslighet och allergier av olika slag. Den allra vanligaste orsaken till året-runt-allergi är allergi mot hund och katt. Det som framkallar reaktioner är olika substanser, s.k. allergener, som finns hos eller som frigörs från djuren och som kan spridas och lagras i deras omgivning. Sådana allergiframkallande ämnen kan leda till inflammatoriska reaktioner i huden (t.ex. nässelutslag), ögonen (konjunktivit), näsan (rinit) och i nedre luftvägarna (astma).

Den vanligaste kroniska sjukdomen bland både barn och vuxna är astma, ca 8–10 procent av befolkningen i Sverige har den diagnosen (*Astma och allergi*, Studentlitteratur 2009).

Av de vuxna i Sverige anger 15–20 procent att de får allergiska besvär av pälsdjur och minst hälften av dessa är allergiska mot hund.

Alla hundar kan orsaka allergi

Alla hundraser producerar allergener som kan ge upphov till allergi. Det finns med andra ord inte några allergisäkra hundar. Däremot kan mängden av dessa allergener variera beroende på antal djur, ras och möjligen även beroende på hundens ålder.

Allergiska reaktioner vid indirekt hundkontakt

Hemma hos hundägare finns stora mängder av hundens allergener, som kan bidra till både allergiska sjukdomar och/eller överkänslighet. De finns på kläder, andra textilier etc. och kan därigenom spridas till andra lokaler. Personer med allergi kan därigenom riskera att ofrivilligt bli utsatta för indirekt hundkontakt. Det innebär att de kan få allergiska symtom utan att själva faktiskt ha träffat hunden.

Allergibegränsande åtgärder

De personer som är mest känsliga kan drabbas av uttalade symtom som t.ex. astma. Det är därför angeläget att minska mängden av hundallergener i of-fentliga miljöer.

Det är svårt att helt kunna sanera allergener från hundar – även när själva källan till substansen är borta. Mängden allergen påverkas också av hur lokalen ser ut vad gäller textilier, mattor, stoppade möbler m.m. Även lokalens ventilation har betydelse.

Det är viktigt att hålla förekomsten av allergen på en så låg nivå som möjligt i lokalerna. Därför behöver bl.a. materialval och rutiner för rengöring, tvätt och städning anpassas så att förekomsten av hundallergen minimeras. Det är också viktigt att överväga möjligheterna att begränsa vilka utrymmen hunden ska ha tillträde till.

Smitta och smittspridning

I kontakten mellan hund och människa finns risker för överföring av vissa mikroorganismer, som kan orsaka sjukdom hos såväl människa som hund (se avsnittet om zoonoser nedan).

Hundar kan även fungera som s.k. passiva vektorer och därigenom föra vidare människors bakterier och virus, t.ex. calicivirus (vinterkräksjuka). Det är viktigt att vara medveten om dessa risker och arbeta för att förhindra att smitta överförs när en hund ska arbeta i en vård- eller omsorgs verksamhet.

Bedömningen avseende smittrisker omfattar, liksom övrig riskbedömning, både hundekipaget och den enskilde, liksom personal och eventuella besökare i verksamheten.

Zoonoser – smitta mellan djur och människa

Zoonoser är sjukdomar eller smittämnen som kan överföras mellan djur och människa, antingen genom direktkontakt eller indirekt via livsmedel, miljö, eller vektorer. En del smittämnen kan ge sjukdom hos både djur och människor, t.ex. rabies eller leptospiros. Andra ger ingen eller enbart en mild sjukdom hos djur, men orsakar ofta sjukdom hos människa, t.ex. EHEC/VTEC eller campylobacter. Dessa och vissa andra zoonoser är anmälningspliktiga enligt smittskyddslagen.

För veterinärer gäller också anmälningsplikt enligt Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2013:23) om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2012:24) om anmälningspliktiga djursjukdomar och smittämnen.

Smittvägar

Kontaktsmitta – direkt eller indirekt – är den vanligaste smittvägen mellan hund och människa. Överföringen av smitta sker när hund och människa är i kontakt med varandra, t.ex. när hunden blir klappad eller vid kontakt med föremål som varit i kontakt med en infekterad människa eller hund.

Vid direkt kontaktsmitta överförs smittämnet direkt mellan två individer (utan ett mellanled), exempelvis vid kontakt med en sårinfektion. Den indirekta kontaktsmittan innebär att smittan överförs via ett föremål eller via händerna.

Bakteriella infektioner orsakade av hundar uppstår vanligen genom bett, vilket är en av slutsatserna i ett EU-arbete, det s.k. callisto-projektet¹. Speciältränade hundar, som olika typer av tjänstehundar, utgör emellertid en så speciell grupp av hundar att sannolikheten för att hundbett ska förekomma måste anses som minimal.

Smittförebyggande åtgärder

Det finns krav på god hygien inom både human- och djursidan för att undvika smittspridning mellan enskilda, mellan en enskild och personal, eller mellan djur och människor.

En förutsättning är att rutiner för städning, rengöring och desinfektion anpassas för att förebygga risk för smittspridning, liksom rutiner för i vilka situationer hunden inte får ha kontakt med enskilda eller med personal, samt i vilka utrymmen hunden får eller inte får vistas. Dessa rutiner behöver också inkludera speciella situationer, såsom vid smittutbrott inom verksamheten eller om hunden vistas utanför Sverige.

Verksamhet med hund inom vård och omsorg faller inom begreppet besöksverksamhet och innefattas av Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2013:14) om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen. Det innebär bl.a. att djurhållaren ska ta fram besöksregler som syftar till att minska risken för att smitta överförs mellan djur och människor. Det är också föreskrivet att besöksreglerna ska vara anpassade till vilken typ av verksamhet det handlar om samt till dem som deltar i verksamheten. Djurhållaren är sedan skyldig att informera alla som deltar i verksamheten om adekvata smittskydds-förebyggande åtgärder och att goda hygienrutiner tillämpas för att förebygga smittspridning. Om en hund misstänks ha eller har en påvisad klinisk infektion med MRSA eller MRSP, har djurhållaren en informationsplikt till dem som kommer i kontakt med djuret. Föreskriften anger även särskilda krav på hur djuret ska hållas och var det får vistas.

Det är särskilt viktigt att göra en bedömning i varje enskilt fall om en hund är bärare av en smitta, exempelvis MRSA eller MRSP. De verksamhetsansvariga bör noggrant överväga om det är lämpligt att ta in en hund som är bärare av smittämnen som MRSA eller MRSP när det handlar om äldre, sjuka och personer med nedsatt immunförsvar. Även det omvända bör noggrant övervägas, det vill säga när hunden träffar personer med ett känt bärar-

¹ www.callistoproject.eu

skap av till exempel MRSA eller ESBL. Alla patienter kanske inte bör ha direktkontakt med hunden då den kan fungera som en vektor för olika smittämnen. Vidare kan hunden själv i sin tur smittas av människor. I princip all MRSA på hund och katt härstammar från människor, vilket innebär att det är högst troligt att djuren blivit smittade av just människor i sin närmiljö.

Om det inom en verksamhet pågår ett smittutbrott med okontrollerad smittspridning, kan det vara lämpligt att hundekipaget tillfälligt avstår från att besöka verksamheten. Det är ofta ett stöd för verksamheten att inför sådana situationer ha en beredskapsplanering med rutiner för vilka åtgärder som ska vidtas vid smittutbrott.

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2005:1 och 2012:7) tas viktiga arbetsmiljöaspekter upp i det smittförebyggande arbetet, bl.a. finns krav som anger god hygienisk arbetsmiljöpraxis.

I hälso- och sjukvårdslagen uppges att vården ska vara av god kvalitet och hålla en god hygienisk standard. Det innebär att vårdens organisation och planering, samt lokaler och utrustning, ska vara ändamålsenliga i ett vårdhygieniskt perspektiv. Även den utrustning som tillhör och följer med hunden inkluderas i det kravet. Kraven i hälso- och sjukvårdslagen om vård av god kvalitet och god hygienisk standard gäller även personalens kunskaper i vårdhygien samt krav på tillgång till vårdhygienisk expertis.

I Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2007:19) om basal hygien i hälso- och sjukvård m.m. anges de krav som ställs på vårdpersonal som arbetar med patienter när det gäller handhygien och personlig skyddsutrustning.

Fysiska skador

När ett beslut tas att använda hund inom en vård- eller omsorgsverksamhet får det inte innebära någon risk för fysiska skador för vare sig enskilda, personal eller för personer som är under utbildning och/eller gör sin praktik i verksamheten. Det får heller inte innebära några fysiska risker för besökare eller andra som tillfälligt kan vistas i verksamheten.

Vårdgivaren och arbetsgivaren har ett ansvar för att identifiera eventuella risker och vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga olycksfall. Exempel på risker kan vara bitt av hund eller fallolyckor orsakade av hunden själv eller av hundens tillbehör som placerats olämpligt.

Inte heller hunden ska behöva riskera att drabbas av skada, genom olyckshändelse eller genom aggressivt beteende, från en enskild eller personal. Hunden får inte heller på annat sätt påverkas negativt genom sin närvaro och medverkan i verksamheten.

Hundrädsla

Verksamhetens systematiska kvalitets- och arbetsmiljöarbete inkluderar en bedömning av psykologiska och sociala förhållanden.

Att vara hundrädd kan innebära ohälsa. Den verksamhetsansvarige måste därför planera så att den som är hundrädd inte behöver riskera att komma i

oönskad kontakt med en hund. Även om ingen i verksamheten är hundrädd eller upplever obehag i dagsläget, kan situationen förändras i framtiden.

Annat att beakta

Det är viktigt att den verksamhetsansvarige bedömer eventuella psykosociala risker som det kan innebära att införa hund i verksamheten. Personer kan av olika skäl inte vilja komma i kontakt med hundar. En situation att beakta är om någon motsätter sig beslutet att införa hund och, som en följd av det, utsätts för kränkningar från övrig personal eller enskilda.

Det är nödvändigt att arbete med hund inom vård och omsorg inte innebär att resurser tas från den löpande verksamheten på ett sådant sätt att det medför en ökad arbetsbörda och stress för de arbetstagare som inte är direkt inblandade i arbetet med hunden. Lika viktigt är att verksamhet med hund inte medför att enskilda, som inte tar del av hundens insatser, får sämre vård eller omsorg.

Flera myndigheter med tillsynsansvar

De verksamhetsansvariga är skyldiga att ha ett system för egenkontroll. Det är själva utgångspunkten och grunden för den tillsyn som vissa myndigheter bedriver. När det gäller vård- och omsorgsverksamheter där hundar medverkar är det flera myndigheter som har ansvar för olika delar av tillsynen:

- Inspektionen för vård och omsorg, IVO, har tillsynsansvar när det gäller hälso- och sjukvård, socialtjänst och smittskydd.
- Arbetsmiljöverket ansvarar för tillsynen av arbetsmiljön.
- Kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd ansvarar för tillsyn enligt miljöbalken och livsmedelslagstiftningen.
- Länsstyrelsen har tillsynsansvar när det gäller djurskydd. Länsstyrelsen och länsveterinären har även ansvar och arbetsuppgifter när det gäller smittskyddet för hunden.

Aktuell lagstiftning

Lagar och förordningar

- Arbetsmiljölagen (1977:1160)
- Arbetsmiljöförordningen (1977:1166)
- Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)
- Patientsäkerhetslagen (2010:659)
- Patientsäkerhetsförordningen (2010:1369)
- Smittskyddslagen (2004:168)
- Smittskyddsförordningen (2004:255)
- Socialtjänstlagen (2001:453)
- Socialtjänstförordningen (2001:937)
- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387)
- Förordningen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:1090)
- Djurskyddslagen (1988:534)
- Djurskyddsförordningen (1988:539)
- Lagen om provtagning på djur (2006:806)
- Förordningen om provtagning på djur, m.m. (2006:815)
- Zoonoslagen (1999:658)
- Lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter
- Förordningen (2007:1240) om tillsyn över hundar
- EG-förordningen 178/2002
- Livsmedelslagen (2006:804)
- Livsmedelsförordningen (2006:813)
- Miljöbalken (1998:808)
- Förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd
- Förordningen (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll

Föreskrifter

- AFS 2005:1, Arbetsmiljöverkets föreskrifter om mikrobiologiska arbetsmiljörisker – smitta, toxinpåverkan, överkänslighet, ändrad genom AFS 2012:7
- AFS 2001:1, Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete
- SJVFS 2013:23, Jordbruksverkets föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2012:24) om anmälningspliktiga djursjukdomar och smittämnen
- SJVFS 2013:14, Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om förebyggande och särskilda åtgärder avseende hygien för att förhindra spridning av zoonoser och andra smittämnen

- SJVFS 2010:2, Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om transport av levande djur
- SJVFS 2008:5, Jordbruksverkets föreskrifter och allmänna råd om hållande av hund och katt
- SOSFS 2011:9, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete
- SOSFS 2005:28, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om anmälningsskyldighet enligt lex Maria
- SOSFS 2011:5, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om lex Sarah
- SOSFS 2007:19, Socialstyrelsens föreskrifter om basal hygien i hälso- och sjukvården mm.
- SOSFS 2012:2, Socialstyrelsens föreskrifter om smittspårningspliktiga sjukdomar

Andra informationskällor

Myndigheter

Arbetsmiljöverket

- www.av.se/sam/
- www.av.se/teman/omsorg/
- www.av.se/teman/mikrobiologiska/
- www.anmalarbetsskada.se
- Systematiskt arbetsmiljöarbete - en vägledning (H450)
- Lilla guiden till systematiskt arbetsmiljöarbete (ADI 585)
- Riskbedömning inför ändringar i verksamheten (ADI 575)

Folkhälsomyndigheten

- www.folkhalsomyndigheten.se
- www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/smittskydd-och-sjukdomar/smittsamma-sjukdomar/
- www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/tillsyn-och-regelverk/tillampa-miljobalken/

Inspektionen för vård och omsorg

- www.ivo.se

Jordbruksverket

- www.jordbruksverket.se
- www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/djurskydd
- www.jordbruksverket.se/hygien
- www.jordbruksverket.se/mrsaochmrsp

Socialstyrelsen

- www.socialstyrelsen.se
- www.socialstyrelsen.se/ledningssystem
- Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete – Handbok för tillämpningen av föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. (Art.nr. 2012-6-53)
- Information om Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9) – Meddelandeblad. (Art.nr. 2011-12-32)
- MRSA hos häst, hund och katt – rekommendationer för handläggning. (Art.nr 2011-1-8)
- MRSA hos personal inom vård och omsorg – Ett kunskapsunderlag. (Art.nr. 2007-123-18)

- Rekommendationer för handläggning av personal inom vård och omsorg avseende MRSA. (Art.nr. 2007-130-5)
- Meticillinresistent Staphylococcus aureus (MRSA) – Rekommendationer för bedömning av bärarskap och smittrisk. (Art.nr. 2010-6-19)
- Tillgång till vårdhygienisk kompetens – rekommendation som stöd för vårdgivarnas arbete med att förebygga vårdrelaterade infektioner. (Art.nr. 2011-4-16)
- Vårdhund för äldre i särskilt boende - en systematisk översikt om effekter och vetenskapligt stöd. (Art.nr. 2014-1-25)
- www.socialstyrelsen.se/nationellriktlinjerforvardochomsorgviddemenssjukdom/sokiriktlinjerna/personermedmattligtillsvardeme18

Statens veterinärmedicinska anstalt

- www.sva.se
- www.sva.se/upload/Redesign2011/Bilder/Om_SVA/publikationer/SVAve_t_nr%204%202013_pdf_webb.pdf
- www.sva.se/sv/Djurhalsa1/
- www.sva.se/sv/Antibiotika/

Länsstyrelser

- www.lansstyrelsen.se/Sv/Pages/default.aspx

Övriga aktörer

Sveriges kommuner och landsting (SKL)

- www.skl.se
Här finns adresser till alla regioner, landsting och kommuner

Uppsala kommun

Hund på recept – en film om vårdhundar i Uppsala

- www.uppsala.se/sv/Omsorgstod/Aldreomsorg--senior/Boende/Vardboende/Husdjur-i-varden/

Swedish Standards Institute

- www.sis.se
- Vårdhundsteam inom äldreomsorg, demensvård och rehabilitering av vuxna efter förvärvad hjärnskada. (Art.nr. STD 98236)

Smittskyddsläkarföreningen

- www.slf.se/smittydd
- www.slf.se/Foreningarnasstartsidor/Intresseforening/Smittskyddslakarforeningen/Smittskyddsblad/

Svensk Förening för Vårdhygien

- www.sfvh.se
- www.sfvh.se/bov-bygghus-och-varldhygien
- www.sfvh.se/stadning-av-varldlokaler-siv
- www.sfvh.se/studiedagar-2012